

Analiza gljivama zaraženog tekstila nakon ozračivanja gama zrakama

Katja Kavkler¹, Andrej Demšar², Nina Gunde Cimerman³, Polona Zalar³

¹Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Restavratorski center, Poljanska 40, 1000 Ljubljana, Slovenija, katja.kavkler@rescen.si

²Univerza v Ljubljani, Naravoslovnotehniška fakulteta, Oddelek za tekstilstvo, Ljubljana, Slovenija

³Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo, Ljubljana, Slovenija

UVOD

Predmeti kulturne baštine iz organskih materijala su osjetljiviji na vanjske čimbenike nego anorganski. Različiti vanjski čimbenici različito utječaju na degradaciju materijala. Biološki agensi su izrazito agresivni i opasni za materijale, što važi i za gljive, koje spadaju među intenzivne rastvarače organskih materijala. Infekciji predmeta s gljivama najlakše izbjegnemo, ako ih čuvamo u prostorima sa niskom vlagom. Kada su predmeti već zaraženi gljivama i oštećeni, tada upotrijebimo postupke, sa kojima sprečavamo daljnju rast gljiva ili ih ubijemo. Između ovih postupka efikasna je metoda gama zračenje. Gama zraci oštećuju DNA živih organizama, što ima biocidni efekt [1] [2]. Prednosti ove metode su sterilizacija predmeta svih veličnosti i oblika, netoksičnost posle zračenja, upotrebljivost za kompozitne materijale, kao i očuvanje izgleda predmeta [3] [4] [5]. Slaba strana je, da gama zraci u višim dozama iniciraju strukturne promijene materijala, koje se mogu nastavljati i posle zračenja [6]. Njihova slabost je i, da nemaju preventivnih utjecaja [5].

KRATKI OPIS POKUSA

U okvirima analize zaraze muzejskih tekstila gljivama, provjerili smo i utjecaj gama zračenja na sa gljivama zaražene tekstile. Pripremili smo laboratorijske uzorke iz pamuka, lana i vune, između kojih smo polovinu umjetno postarali. Starene kao i nestarane uzorke smo inokulirali sa 6 različitih gljiva (slika 1): *Aspergillus clavatus*, *Cladosporium cladosporoides*, *Fomes fomentarius*, *Hypoxylon fragiforme*, *Penicillium chrysogenum* i *P. corylophilum*. Nakon 20 tjedana inkubacije (Sliki 2 i 3) smo uzorke na Institutu Ruđer Bošković zračili gama zracima doza 5 kGy i 10 kGy. Uzorke prije i posle starenja, kao i posle 8 i 20 tjedna inkubacije sa gljivama i nakon zračenja smo analizirali vrstičnom elektronskom mikroskopijom (SEM), FTIR ATR i Raman spektroskopijom, kao i mehaničkim testima, da smo utvrdili, kakve promijene su nastale u različitim strpnjama ovog procesa. Ovdje bit će naglasak na rezultatima analiza nakon gama zračenja. Već doza 5 kGy je bila dovoljna za dezinfekciju zaraženih uzorka. Ali nastale su promijene u strukturi vlakana, koje su utjecale na osobine svih vlakana.

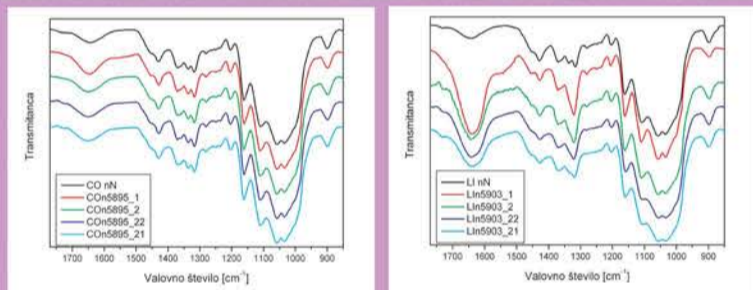

Slika 1: Uzorci pamuka, lana i vune na početku inokulacije.

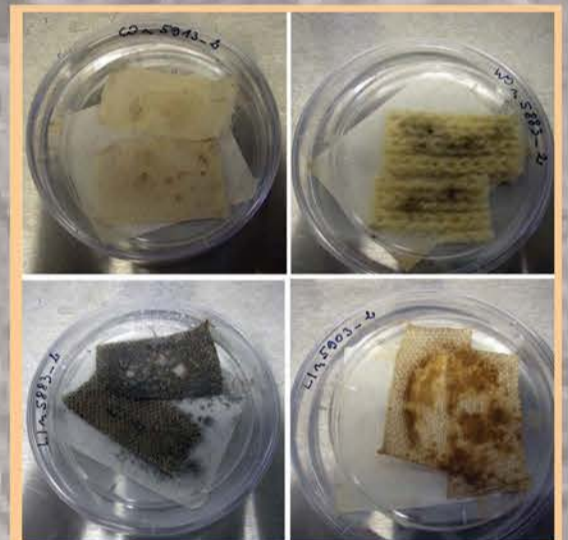
inkubacija 20 tjedana

Slika 2: Makrofotografije zaraženih tekstila. Sa lijeve strane: pamuk i *A. clavatus*, lan i *C. cladosporoides*, vuna i *P. chrysogenum*.

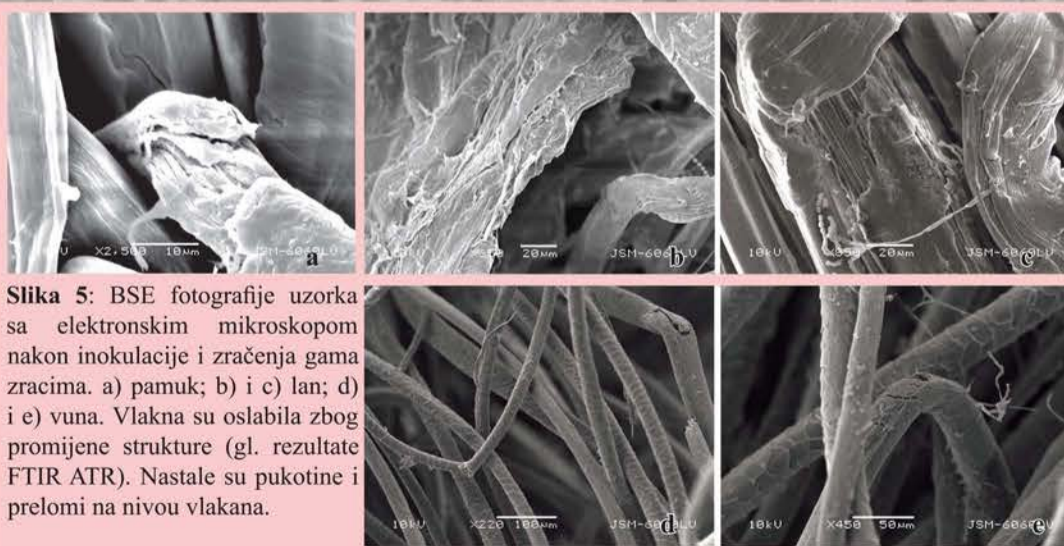

Slika 4: FTIR ATR spektri nestarenih vlakana nakon inokulacije i zračenja gama zracima. a) pamuk; b) lan; c) vuna. Zbog depolimerizacije vidljiva je karbonilna traka u svim materijalima (1740 cm^{-1}). U lanu se je zbog inokulacije smanjila sredenost makromolekula, koje su se poet sredile nakon zračenja, što je bio razlog za oslabljenje mehaničkih svojstava (slika 6a).

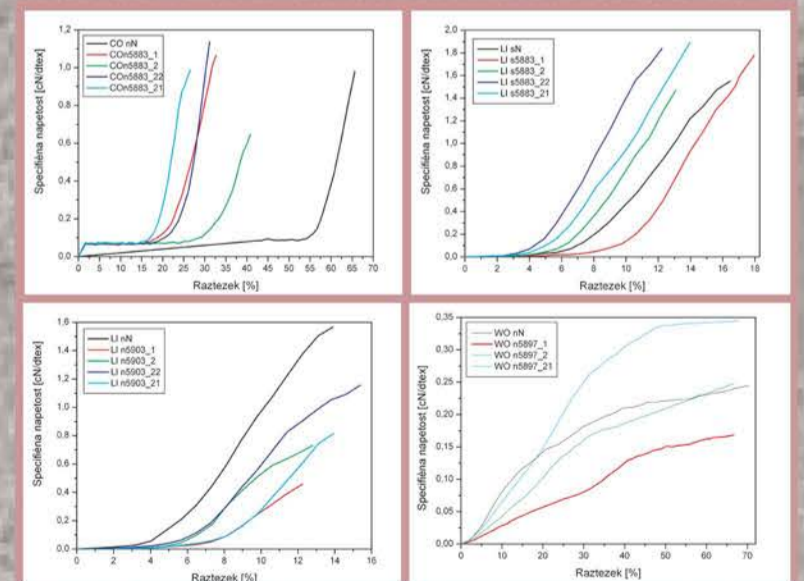

Slika 3: Uzorci pamuka, lana i vune nakon 20 tjedna inokulacije.

istraživanje

Slika 5: BSE fotografije uzorka sa elektronskim mikroskopom nakon inokulacije i zračenja gama zracima. a) pamuk; b) i c) lan; d) i e) vuna. Vlakna su oslabila zbog promijene strukture (gl. rezultate FTIR ATR). Nastale su pukotine i prelomi na nivou vlakana.

Slika 6: Krivulje vlačnih testova a) i b) lan; c) pamuk; d) vuna. Zaraženost gljivama i zračenje gama zrakama je promijenilo mehaničke osobine vlakna odnosno tkanina. Promijene se razlikuju za različita vlakna i njihovu različitu pripremu, što je evidentno na primjeru lana.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Gljive su depolimerizirale vlakna, što je promijenilo sredenost strukture i smanjilo mehanička svojstava. Gama zračenje je utjecalo na zaražene predmete još smanjenjem trdnosti. U lanu (slika 4b) vidimo, da je nakon zračenja došlo do ponovog urečivanja strukture, zbog čega se smanjila traka u FTIR spektru kod 1316 cm^{-1} . Viša kristalnost vodi u veću lomljivost vlakana i osjetljivost na mehaničke utjecaje, što možemo vidjeti na posamičnim vlaknima (slika 5), kao i uz promjenu čvrstine (slika 6).

LITERATURA

- [1] KATUŠIN-RAŽEM, B., RAŽEM, D. in BRAUN, M. 2009. Irradiation treatment for the protection and conservation of cultural heritage artefacts in Croatia. *Radiation Physics and Chemistry*, vol. 78, str. 729–731.
 [2] ADAMO, M., MAGAUDDA, M. in TATA, A. 2004. Radiation technology for cultural heritage restoration. *Restaurator*, vol. 25, str. 159–170.
 [3] BRATU, E., MOISE, I. V., CUTRUBINIS, M. in VIRGOLICI, M. 2009. Archives decontamination by gamma irradiation. *Nukleonika*, vol. 54, no. 2, str. 77–84.

- [4] TIANO, P. 2002. Biodegradation of cultural heritage: decay mechanisms and control methods. *Ninth ARIADNE Workshop Historic Material and their Diagnostic, ARCCHIP, Prague, 22–28 April 2002* [dostupno na daljavo] [citirano 22. 12. 2010]. Dostupno na svetovnom spletu: http://www.arcchip.cz/w09/w09_tiano.pdf.
 [5] BUTTERFIELD, F. J. 1987. The potential long-term effects of gamma irradiation on paper. *Studies in Conservation*, vol. 32, str. 181–191.
 [6] HANUS, J. 1985. Gamma radiation for use in archives and libraries. *Abbey Newsletter* [dostupno na daljavo], vol. 9, no. 2 [citirano 12. 11. 2010]. Dostupno na svetovnom spletu: <http://cool.conservation-us.org/byorg/abbey/an/an09/an09-2/an09-209.html>.